Bringing the „e-„ to Corporate America: An Analysis of e-Business Adoption and its impact on Firm Performance, 2001.

Hsipeng Lu – Judy Chuan-Chuan Lin: *Predictingcustomer behavior in the market-space: a study of Rayport and Sviokla's framework.* Information&Management 40. pp 1-10, 2002.

J.P. Shim – MerrillWarkentin – James F. Courtney – Daniel J. Power – Ramesh Sharda – Christer Carlson: *Past, present and future of decision support technology.* Decission Support Systems 33. pp. 111–126, 2002.

John G. Lynch – Dan Ariely: *Wine Online: Search costs affect competition on price, quality anddistribution.* Marketing Science, vol. 19, No. 1, pp. 83–103, 2002.

Ravi S. Achrol – Philip Kotler: *Marketing in the Network Economy.* Journal of Marketing Vol.63, pp. 146–163, 1999.

Rajiv Lal – Miklos Sarvary:*When and how is the Internet likely to decrease price Competition.* Marketing Science Vol. 18, No. 4. pp. 485–503, 1999.

Suresh Sridhar: *Decission Support using the Intranet.* Decission Support Systems. pp 19–28, 1999.

Thomas P.Novak – Donna L. Hoffman – Yiu-Fai Yung: *MeasuringtheCustomer Experience inOnline Enviroments: A Structural Modeling Approach.* Marketing Science vol 19, No. 1, pp. 22–42, 2000.

Ting-Peng Liang – Hung-Jen Lai: *Effect of store design on consumer purchases: van empirical study of online bookstores.* Information & Management 39. pp. 431–444, 2002.

Troy J. Strader – Michael J. Shaw: *Characteristics of electronic markets.* Decission Support Systems 21 pp. 185–198. 1997.

Waiman Cheung – Man Kit Chang – Vincent S. Lai: *Prediction of internet and World Wide Web usage at work: a test of an extended Triandis model.* Decision Support System 30. pp. 83–100. 2000.

Yanis Bakos – Erik Brynjolfsson: *Bundling and Competition on the Internet.* Marketing Science Vol. 19, No. 1. pp. 63–82, 2000.

ZaltmanG. – R. Despandé: *The use of market research – An Exploratory Study of manager and researcher perspectives. Using market knowledge.* R. Deshpandé. Thousand Oaks, Sage Publications Inc. pp 31–81, 2000.

A munkanélküliség Kovászna megyében

CSÓSZ CSONGOR

Bevezetés

A modern kapitalizmus egyik központi társadalmi problémája az, hogyan lehetséges többmillió ember létezése munka nélkül, amikor olyan sok a tennivaló. Melyik a vegyes gazdaságnak az a fogyatékossága, amely tétlenségre kényszerít egy nagyszámú tömeget, akiknek munkára lenne szükségük? Ez a kérdéssorozat, amely az inflációval hozható összefüggésbe, jobban érdekli a munkásokat, a politikusokat, a közgazdászokat, mint sok más gazdasági probléma. Éppen ezért át kell tekintenünk a munkanélküliséggel kapcsolatos fogalmakat és gazdaságpolitikai problémákat. Feladatunk az, hogy átvilágítsuk a munkanélküliség, főleg a kényszerből fakadó munkanélküliségszerkezetét, és áttekintsük azokat a kulcsfontosságú kérdéseket, amelyekkel a nemzetnek ma szembe kell néznie.

A munkanélküliség fogalma és mérése

A mai modern társadalom alapvető problémája a munkanélküliség, amely nagy arányokat öltött, és amely azt jelenti, hogy erőforrások vesznek kárba. Ezekben az időszakokban a gazdasági bajok túlcsordulása befolyásolja az emberek érzelmeit és családi életét is. A foglalkoztatásnak és a munkanélküliségnek két jelentős hatása van: gazdasági és társadalmi.

A munka és a munkanélküliség adatai a leggondosabban kialakított és legátfogóbb adatok közé tartoznak egy ország életében. Az adatokat Romániában havonta gyűjtik össze, úgy, hogy a kérdezőbiztosok minden hónapban körülbelül 600 000 háztartást keresnek fel, s arra keresik a választ, hogy miképpen alakult a munkával való kapcsolatuk az interjút megelőző időszakban. A felmérés három csoportra osztja a 16 éven felüli lakosságot:

a) foglalkoztatottak,

b) munkanélküliek,

c) mindenki más, aki „nem tartozik bele a munkaerő-állományba".

Azok, akiknek van munkájuk: foglalkoztatottak azok, akiknek nincs munkájuk, de munkát keresnek: munkanélküliek, akiknek nincs munkájuk, de nem is keresnek munkát:

nem számítanak bele a munkaerő-állományba.

A munkanélküliség fajtái

Ha a munkapiac mai szerkezetét akarjuk feltárni, segítségünkre lehet ebben a munkában, hogy a munkanélküliségnek három különböző fajtáját különítjük el: frakciós, strukturális és ciklikus.

a) A frakciós munkanélküliség abból ered, hogy az emberek állandóan változtatják lakóhelyüket, állásukat, vagy életciklusuk más-más szakaszaiba lépnek. Még ha a gazdaságban teljes lenne is a foglalkoztatottság, akkor is lenne benne bizonyos mozgás, hiszen az emberek elvégezve iskoláikat, munkahelyet keresnek, vagy egyszerűen egy másik városba költöznek. Szülés után a nők ismét beléphetnek a munkaerő-állományba.

b) Strukturális munkanélküliségről akkor beszélhetünk, ha nem fedi egymást a munkások kínálata, keresete. Ez a fajta illeszkedési hézag akkor és azért lép fel, amikor az egyik munka iránt nő a kereslet, a másik iránt viszont csökken, s a kínálat nem tud gyorsan alkalmazkodni ehhez a változáshoz.

c) A ciklikus munkanélküliség akkor lép fel, amikor alacsony szintű a munka összkereslete, vagy valamilyen nem körülhatárolt területen alacsonya munkakereslet.

Munkanélküliség Kovászna megyében

A munkaerő és a munkanélküliség azok a fogalmak, amelyeknek óriási jelentősége van, nemcsak a gazdasági élet terén, hanem akár társadalmi, erkölcsi és a családi élet területén is. Megoldása komoly gondokat okoz, hiszen másfajta kihatása, vetülete behálózhatja az egész emberiség jólétét, gondatlan életét, gondolkodásmódját.

A munkanélküliség elméleti megközelítése után tárgyaljunk részletesebben a Kovászna megyében élő munkanélküliekről és a munkanélküliségi rátáról. A következőkben adatokat szolgáltatunk a foglalkoztatás alakulásáról, a foglalkoztatottak munkaterület szerinti eloszlásáról, a munkanélküliségi ráta fejlődéséről, a munkanélküliek területi eloszlásáról, a munkanélküli segélyben részesülők és nem részesülők számáról.

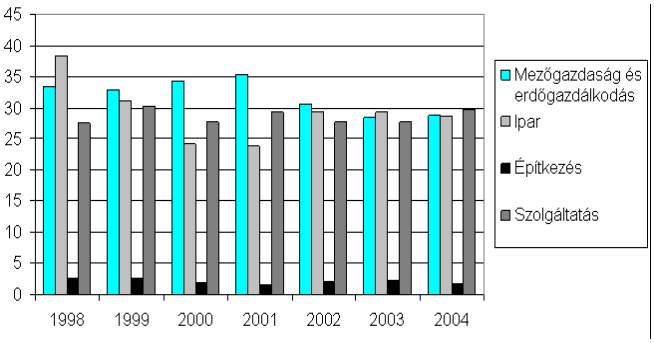
Kovászna megyében a munkaképes lakosság csökkenését figyelhetjük meg 1998-tól és azt, hogy egyidejűleg nő a munkanélküliségi ráta is. 1998-ban az aktív lakosság Kovászna megyében 109 600 volt és a munkanélküliek száma 7500. A munkanélküliek száma 2000-re 12 700-ra ugrott fel és a

Mutatók (ezer lakos)	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Munkaképes lakosság	109,6	107,4	100,7	101,4	98,9	96,7	96,3
amelyből: nők	50,8	54,5	49,7	49,0	47,5	46,3	47,6
Foglalkoztatott lakosság	102,1	96,9	88,0	90,1	89,7	87,4	88,9
amelyből: nők	47,1	49,6	44,0	43,9	43,2	42,8	44,6
Munkanélküliek	7,5	10,5	12,7	11,3	9,2	9,3	7,4
amelyből: nők	3,7	4,9	5,7	5,1	4,3	3,5	3,0

Forrás: INSSE – Kovászna Megyei Statisztikai Hivatal

1. táblázat: A foglalkoztatás alakulása 1998–2004 között

munkaképes lakosság száma 100 700 főre csökkent. Tehát az aktív lakosság 8,12%-kal csökkent és a munkanélküliségi ráta 69,33%-kal nőtt 1998-hoz viszonyítva. A megye lakosságát tanulmányozva arra a következtetésre jutottunk, hogy a teljes lakosságnak 59%-a képezi a munkaképes lakosságot, és ez az arány többnyire állandó.

Forrás: INSSE – Kovászna Megyei Statisztikai Hivatal

1. ábra: A foglalkoztatott népesség munkaterület szerinti eloszlása (ezer lakosra)

Ha alaposabban tanulmányozzuk a foglalkoztatott népesség munkaterület szerinti eloszlását, egy sor következtetést vonhatunk le:

– a mezőgazdaságban és erdőgazdálkodásban a foglalkoztatottak száma 1998-tól 2001-ig növekedett, de 2002-től a foglalkoztatottak száma rohamosan csökkent;

– az ipar csökkenő tendenciát mutat a népességfoglalkoztatásaránézve;

– az építkezések is folyamatos csökkenést mutatnak;

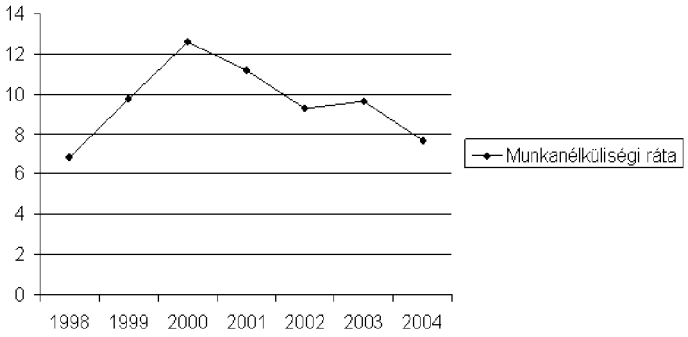
– a szolgáltatások területén nagy változás nem történik.

Mutatók (ezer lakos)	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Munkanélküliek	7,50	10,50	12,70	11, 30	9,20	9,30	7,40
Munkaképes lakosság	109, 60	107,40	100,70	101, 40	98,90	96,70	96,30
Munkanélküliségi ráta	6,80	9,77	12,60	11, 14	9,30	9,61	7,70

Forrás: Munkaügyi Hivatal, Kovászna Megye

2. táblázat: A munkanélküliségi ráta fejlődése 1998–2004 között

Meg lehet figyelni, hogy a munkanélküliség rátája folyamatosan nő, 2000-ben éri el a maximumot, 12 700-at, és ezt követően csökkenni kezd, majd 2004 végére 7400 főre csökken.

Forrás: Munkaügyi Hivatal, Kovászna Megye

2. ábra: Munkanélküliségi ráta (ezer lakosra)

A munkanélküliség ilyen nagy mértékű fejlődése annak tulajdonítható, hogy a Kovászna megye területén működő nagy üzemek egymás után bocsátanak el nagyszámú alkalmazottat. Meg szeretnék említeni egy pár nagy üzemet, amely 1997–2001 között nagy elbocsátásokat eszközölt: ISAMA Sepsiszentgyörgy: 987, SUBANSAMBLE Sepsiszentgyörgy: 819, IAME Sepsiszentgyörgy: 631, MTS Kézdivásárhely: 567, ELCO Kézdivásárhely: 344, CONFOLUX Sepsiszentgyörgy-Kézdivásárhely: 1897, SETTPPL Kézdivásárhely: 761 és még sokan mások. Összesen az elbocsátott személyek száma 1997–2001 között 9278 fő volt. (Forrás: Munkaügyi Hivatal, Kovászna Megye)

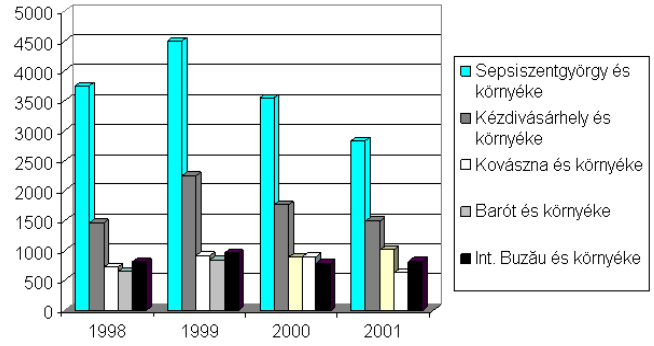
A következő táblázat segítségével szemléltetni szeretném a munkanélküliek területieloszlását 1998–2001 között.

Személy/Terület	1998	1999	2000	2001
Sepsiszentgyörgy és környéke	3747	4501	3554	2834
amelyből: nők	1781	2258	1814	1386
Kézdivásárhely és környéke	1462	2241	1758	1500
amelyből: nők	489	834	621	553
Kovászna és környéke	717	913	881	1.013
amelyből: nők	371	433	363	407
Barót és környéke	649	839	894	630
amelyből: nők	284	301	363	258
Int. Buzău és környéke	812	955	787	821
amelyből: nők	324	404	307	276
Összesen	7387	9449	7874	6798
amelyből: nők	3249	4230	3468	2880

Forrás: Munkaügyi Hivatal, Kovászna Megye

3. táblázat: Munkanélküliek területi eloszlása 1998–2001 között

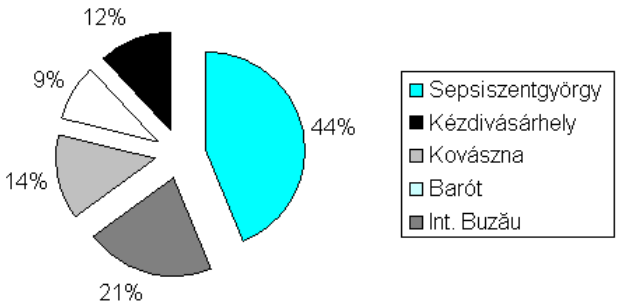
A munkanélküliek száma Sepsiszentgyörgyön és környékén nagyobb, mint más területeken. Ez a helyzet onnan ered, hogy a legtöbb elbocsátás az iparból történt, ezen belül az autóiparból, ez az ágazat Sepsiszentgyörgy és környékén volt fejlettebb.

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

3. ábra: Munkanélküliek területi eloszlása 1998–2001 között

A következő táblázatból is látszik, hogy Sepsiszentgyörgy és környéke milyen nagy munkanélküliséggel küzd. A munkanélküliek majdnem fele, 44%-a Sepsiszentgyörgyön és környékén él. Az első helyet Barót tudhatja magáénak, mert Baróton és környékén a munkanélkülieknek csak 9%-a lakik. Utána következik Int. Buzău és környéke 12%-kal, Kovászna és környéke 14%-kal, Kézdivásárhely és környéke 21%-kal, és az utolsó a már említett Sepsiszentgyörgy és környéke 44%-kal.

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

4. ábra: Munkanélküliek területi eloszlása

A következőkben adatokat szolgáltatunk azokról az emberekről, akik elvesztették munkájukat és részesülnek vagy nemmunkanélkülisegélyben.

A munkanélküli segélyben részesülők száma 2004 végéig folyamatosan csökken 6878 személyről 3145 személyre.

Évek	Az összes munkanélküli	Általános iskolát végzettek	Középiskolát végzettek	Felsőfokú végzettségűek
2001	6878	5833	901	144
2002	4177	3344	682	151
2003	2773	2110	566	97
2004	3145	2579	462	104

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

4. táblázat: Munkanélküli segélyben részesülő személyek száma 2001–2004 között

Évek	2001	2002	2003	2004
Munkanélküli segélyben nem részesülő személyek	2550	1818	713	19
Általános iskolát végzettek	4688	4212	445	31
Középiskolát végzettek	4673	4232	409	32
Felsőfokú végzettségűek	4537	4225	252	60

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

5. táblázat: Munkanélküli segélyben nem részesülő munkanélküliek száma 2001–2004 között

A munkanélküli segélyben nem részesülő személyek száma 2001-ben 2550 volt, ez a szám 4537-re növekedett 2004-re. A munkanélküli segélyben nem részesülő személyek arányának növekedése azzal magyarázható, hogy a munkanélküliségátlagideje megnőtt. Ezaztjelenti, hogy az elbocsátott személyek nagyon nehezen illeszkednek vissza a társadalomba, és nehezen kapnak egy új munkahelyet.

A sok elszomorító, negatív adat után megprobálom a témát pozitívoldalról megközelíteni. Természetesen azutóbbi 4 évben létesültek új munkahelyek, és ezeknek az új munkahelyeknekegyrészétmunkanélküliekfoglaltákel.

	2001	2002	2003	2004
Új munkahelyekszáma	7748	7012	5996	4152
A 12 hónap alatt alkalmazott munkanélküliekszáma	2909	3299	5330	3583
Állami támogatással létrehozott munkahelyekre való alkalmazások	773	2134	2209	1545

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

A táblázatból kitűnik, hogy az állásbörzék által egyre több munkanélküli kap munkát. Ez a szám eléri az 5330-at 2003-ban, amely 83,22%-os növekedést jelent 2001-hez viszonyítva.

Azállami támogatással létesült munkahelyeken alkalmazott személyek száma is 2003-ban csúcsosodott, amikor elérte a 2209-et.

Ahhoz, hogy a munkanélküliekjobban be tudjanak illeszkedni a társadalomba és új munkahelyet találjanak ingyenes tanfolyamokattartottak Kovászna megyében.

Évek	Tanfolyamok	Összesenbeírt munkanélküliek	Összesvégzett munkanélküliek	A 12 hónap alatt beillszkedett munkanélküliek
2001	10	133	116	106
2002	35	419	394	339
2003	23	326	293	224
2004	19	264	77	47
Összesen	87	1142	880	716

Forrás: Országos Munkaügyi Hivatal

A tanfolyamokis besegítettek egy kicsit a munkanélküliek beilleszkedésébe, de most nézzük, mi a helyzett 2005-ben. Térjünk vissza a 2. táblázathoz.

Amint látszik, a munkanélküliségi ráta 2004-ben csökkent, és elérte a 7,68%-ot, ami 7400 embernek felel meg. Szerettünk volna hinni benne, hogy ez a tendencia folytatódni fog a következő években is. De már a 2005-ös év első negyedévvégén a munkanélküliségi ráta növekedésétfigyelhetjükmeg.

	2004			2005		
	Febr.	Márc.	Ápr.	Febr.	Márc.	Ápr.
Munkanélküliek száma	7879	7781	7064	8372	8769	8135

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

2004 februárjában 7879 munkanélküli volt. A munkanélküliek száma egy év múlva, 2005 februárjában 8372 lett, tehát a munkanélküliség 6,25%-kal nőtt.

A következőkben a munkanélküliségi ráta alakulását kísérhetjükfigyelemmel:

	2004			2005		
	Febr.	Márc.	Ápr.	Febr.	Márc.	Ápr.
Munkanélküliségi ráta	8,2	8,1	7,3	8,7	9,1	8,45

Forrás: Országos Munkaügyi Hivatal

A februári 8,7%-os munkanélküliségi ráta alapján Kovászna megye országos szinten a 9. helyen van, tehát az egyiklegnagyobb munkanélküliségi rátával rendelkező megye. De itt még nem ért véget a rossz, ha lehet így fogalmazni, mert a 2005-ös év első felében további elbocsátásokra került sor, jelentette be a Kovászna megyei munkaügyihivatal.

Ebben az esetben országszinten Kovászna megye az első helyre fogkerülni a munkanélküliség területén, mert munkanélküliségi rátája 10% fölé fog csúszni.

Mitlehet tenni a munkanélküliségnövekedése ellen?

Gazdasági egység	Elbocsátandó személyek száma
S.C. IAME	802
S.C. SECUIANA S.A.	480
S.C. TERO-MEC SRL.	35
IAME TOUL S.A.	131
ERGOTECH SRL.	27
AGROMEC TURIA	143
CORPUL GARDIENILOR PUBLICI	102
MOCUMF S.A.	25

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

A nagy kérdés minden gazdaságban feltevődik, de nem mindenhol adnak rá megfelelő választ. Így van ez nálunk is: csak a kérdés fogalmazódik meg, a válasz soha. Arra próbáltunk választ keresni, mégis hogyan lehetne a munkanélküliek számát a közeljövőben csökkenteni.

Az első nagy probléma, amin aránylag könnyedén lehetne javítani: megoldást találni a végzős diákok, egyetemisták alkalmazására, foglalkoztatására. Ekkor kellene az államnak beavatkoznia, ekkor kellene a vállalatokat támogatnia, hogy azoknak érdekük legyen a viszonylag nem sok gyakorlattal rendelkező, frissen végzett diákot alkalmazni.

A második probléma: Kovászna megyét is, ugyanúgy, mint a szomszédos megyéket, elkerülik a külföldi nagy befektetők. Miért? Erre a kérdésre kellene választ találjunk. Nagyon rossz az infrastruktúra, különösen azt útjaink állapota. Az utak javítása és a megfelelő környezet megteremtése nemcsak a multinacionális vállalatokat vonzaná, hanem a turizmuson is nagy változásokat eszközölne. Ez szintén a munkanélküliek helyzetén javítana.

A nagy állami vállalatok lassan-lassan bezárták kapuikat. Egy lehetőség maradt, mégpedig magánvállalatok létrehozása. Számos munkanélküli ember vállalkozni szeretne de nincs megfelelő tudása vagy tapasztalata, ezért őket erre a munkára fel kell készíteni. Sok embernek briliáns ötlete van, de sajnos nem tudják megvalósítani, mert különböző problémákba ütköznek. Ilyen problémák például, hogy nincsenek megfelelő, kedvező bankkölcsönök, nincs elégséges állami támogatás stb.

Használjunk ki minden lehetőséget, hogy a munkanélküliséget csökkentsük, mert a gazdaság színvonalának növekedését eredményezi, és voltaképpen „mindenkinek joga van a munkához”.

A munkatermelékenység mint ágazati és területi versenyképességi tényező Romániában az ezredfordulón

GYÖRFY LEHEL

1. Bevezető

A romániai gazdaság szerkezetváltása 1990-ben kezdődött el, és ma (2005) még mindig nem mondható teljességgel befejezettnek. A gazdasági szerkezetváltás reális felgyorsítása elmaradt, a lassan 15 éves átmeneti időszak végén körvonalazódnak a nyertes és vesztes ágazatok és területek (Györfy, 2004).

Romániában az átmenet időszakának nyerteseként a szolgáltatási ágazat nevezhető meg, az iparral és különösképpen a mezőgazdasággal szemben.

Az átmeneti időszak strukturális változásai különbözőképpen érintették Románia egyes területeit. A dolgozat célja az ágazati és megyei munkatermelékenység vizsgálatán keresztül a versenyképességi különbségek feltárása, különös tekintettel az 1998 és 2001 közötti időszakra, amely a romániai gazdaság „mélyrepülése” után a makrogazdasági mutatók javulásához ta[1] (RNB, 2001).

A területi és ágazati egyenlőtlenségek és ezek változásaiban megállapítható relatív különbségek kimutatására felépített mutatószámrendszer alapjait előző munkákban tárgyaltuk (Györfy, 2003, 2004; Juhász – Györfy, 2003). Míg az említett tanulmányokban a 8 fejlesztési régió versenyképességének különböző szempontok szerinti vizsgálatára helyeztük a hangsúlyt, ezúttal Románia és a 42 megye összehasonlító tanulmányozása a cél, 14 ágazat szerint.

2. Az elemzés módszertana és módszertani ötletek

A területi versenyképesség és életszínvonal jellemzésében gyakran használt GDP/P arányszám (ahol P a lakosságot jelöli) felbontható a következőképpen:

$$\frac{GDP}{P} = \frac{GVA}{P} + \frac{TP + D - SP}{P}$$

, ahol az összeg első tagja, GVA/P az egy főre jutó bruttó hozzáadott értéket, a második tagja az egy főre jutó vám- és termékilletékeket, valamint állami támogatásokat jelenti (Györfy, 2003). A tanulmányozott, 1998–2001-es időszakban GDP/P mutatószámmal kapcsolatos területi különbözőségek főként az egy főre jutó bruttó hozzáadott értékkel kapcsolatos területi különbözőségeknek tudhatók be. Az egy főre jutó bruttó hozzáadott érték felírható az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott

érték és az egy főre jutó foglalkoztatott munkaerő arányszámainakszorzatával:

$$\frac{GVA}{P}=\frac{GVA}{E}\times\frac{E}{P}$$

, ahol E a foglalkoztatott munkaerőt jelöli (Berey, Nemes, 2002). Az átmenet időszakában Romániában a GVA/P mutatószám változásait befolyásoló tényezők közül a legfontosabb az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték volt (Vincze, 2003). Az imént említettek a munkatermelékenységkulcsszerepét emelikki aversenyképesség vizsgálatában, és indoklásként szolgálnak a GVA/E mutatószám értékeinek a vizsgálata melletti döntéshez.

Mivel a területi versenyképesség alakulását döntő módon befolyásolta az átmeneti időszakban a gazdaság ágazati szerkezetváltása, először az ágazati versenyképesség kérdése kerültárgyalásra.

A dolgozatban használt indexjelöléseink, a teljes módszertani leírásban: i=1,n; j=1,m, ahol n a területegységek (esetünkben megyék) száma (jelölés: Románia=0), m az ágazatok száma (jelölés: összes ágazat=0). A t időtényező, t_0=1998, t_1=2001.

A munkatermelékenység tanulmányozása során a következő mutatókat számítottuk ki és elemeztük:

I. Ágazati elemzés

1. Foglalkoztatott munkaerő ágazatok szerinti szerkezete:

$$S_{E\,0j}=\frac{E_{0j}}{E^{t}_{00}}\times 100$$

2. A GVA ágazatok szerinti szerkezete:

$$S_{GVA\,0j}=\frac{GVA_{0j}}{GVA_{00}}\times 100$$

3. A foglalkoztatott munkaerő és a GVA ágazatok szerinti dinamikája:

$$r_{E0j}^{t_1/t_0}=\left(\frac{GVA_{0j}^{t_1}}{GVA_{0j}^{t_0}}-1\right)\times 100$$

, illetve

$$r_{GVA0j}^{t_1/t_0}=\left(\frac{GVA_{0j}^{t_1}}{GVA_{0j}^{t_0}}-1\right)\times 100$$

4. Az ágazaton belül egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték

$$\left(c_{0j}\frac{GVA_{0j}}{E_{0j}}\right)$$

, mely az átlagos munkatermelékenységet hivatott jellemezni.

5. Az ágazatok munkatermelékenységének területi heterogenitás-vizsgálata.

Kérdés, hogy mennyire általánosítható egy ágazat átlagos munkatermelékenysége minden megyére. Lényeges-e a munkatermelékenység szempontjából az, hogy egy adott ágazaton belül milyen megyében végzik az illető tevékenységet?

E kérdésekre a munkatermelékenység súlyozott szórásával adunk választ. Az ágazaton belüli, területegységek közötti munkatermelékenységbeli különbségek, ellentétek jellemzésére úgy alkalmaztuk a szórás mérőszámát, hogy figyelembe vettük (súlyként) az egyes munkatermelékenységek előfordulásának gyakoriságát (a területegységek és az ágazatban foglalkoztatottak száma alapján).

Az ágazatokon belüli abszolút, illetve relatív értelemben vett területi eltérések kiszámításának módja:

$$\sigma_{S_j}=\sqrt{\frac{1}{E_{0j}}\sum_{i=1}^{n}\left[E_{ij}\left(\frac{GVA_{ij}}{E_{ij}}-\frac{GVA_{0j}}{E_{0j}}\right)^2\right]}$$

A fenti számítással kapott érték minél magasabb egy ágazat esetén, annál nagyobb munkatermelékenység-különbségekre következtethetünk az ágazaton belül, területek (esetünkben megyék) szerint.

II. Területi elemzés

1. A foglalkoztatott munkaerő és a GVA ágazatok szerinti dinamikája:

$$r_{Ei0}^{t/t_0}=\left(\frac{GVA_{i0}^{t}}{GVA_{i0}^{t_0}}-1\right)\times 100$$

, illetve

$$r_{GVAi0}^{t/t_0}=\left(\frac{GVA_{i0}^{t}}{GVA_{i0}^{t_0}}-1\right)\times 100$$

2. Területegységen (megyén) belüli, ágazatok közti munkatermelékenység homogenitás-vizsgálata

A fentebb említettekhez hasonlóan megvizsgáljuk, hogy egy megyén belül milyen nagyok az ágazatok közti munkatermelékenység-eltérések.

Területegységek vizsgálata esetén a minél nagyobb belső, ágazatok közötti homogenitás (a súlyozott szórás alacsony értéke) versenyképességi tényezőnek tekinthető, ugyanis az esetleges magas és növekvő belső munkatermelékenységi eltérések a foglalkoztatottak között végső soron magas és növekvő különbségeket eredményezhetnek a lakosság jövedelmében és szociális helyzetében. A mutatót önmagában nem ajánlatos értelmezni.

[1] elsősorban a GDP alakulására utalunk, 1998-ban 4,8%-kal, 1999-ben 1,2%-kal csökkent az országos GDP, ezt követte a 2000-es évi 1,8%-os, majd a 2001-es évi 5,3%-os növekedés, mely mindmáig (2005) fenntarthatónak bizonyult (Forrás: RNB).

A területegységen belül az átlagos munkatermelékenységtől való eltérés kiszámításának módja:

$$\sigma_{R_i} = \sqrt{\frac{1}{E_{i0}} \sum_{j=1}^{m} \left[E_{ij} \left(\frac{GVA_{ij}}{E_{ij}} - \frac{GVA_{i0}}{E_{i0}} \right)^2 \right]}$$

Az ország gazdaságát jellemző, belső munkatermelékenységbeli eltéréseket kétféleképpen számítottuk, ezért az ezt illusztráló grafikonon két, egymáshoz közeli érték is meg fog jelenni (RO1, illetve RO2 jelzéssel).

Az első megközelítésben minden megye minden ágazatának munkatermelékenységét figyelembevesszük, a második formulával pedig az ország gazdaságának ágazati struktúráját homogénnak tekintjük, nem vesszük figyelembe a megyénkéntikülönbséget:

$$\sigma(1) = \sqrt{\frac{1}{E_{00}} \sum_{i=1}^{n} \left\{ \sum_{j=1}^{m} \left[E_{ij} \left(\frac{GVA_{ij}}{E_{ij}} - \frac{GVA_{00}}{E_{00}} \right)^2 \right] \right\}} \quad \text{, illetve}$$

$$\sigma(2) = \sqrt{\frac{1}{E_{00}} \sum_{j=1}^{m} \left[E_{ij} \left(\frac{GVA_{0j}}{E_{0j}} - \frac{GVA_{00}}{E_{00}} \right)^2 \right]}$$

Az 1998-as lejben kifejezett adatok 2001-es lejbe való átszámolásakor a GDP reál növekedési rátájával dolgoztunk, és figyelembe vettük az eredeti

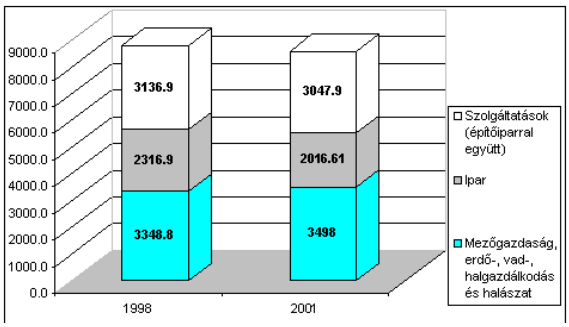
$\frac{GVA_{ij}^{98}}{GDP_{00}^{98}}$ arányokat.

A tanulmányozott 14 ágazat jelölése a további ábrákon az alábbi kódok szerint történik (NSH, 2004):

A01+ A02	Mezőgazdaság, erdő-, vad-, halgazdálkodás és halászat	A09	Szállítás, raktározás és kommunikáció
A03	Bányászat és kitermelés	A10	Pénzügyi közvetítés
A04	Feldolgozó ipar	A11	Ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások
A05	Elektromos- és hőenergia, gáz és víz	A12	Közigazgatás és védelem
A06	Építőipar	A13	Oktatás
A07	Kereskedelem és gépjavítás	A14	Egészségügy
A08	Szállodák és éttermek	A15	Más szolgáltatások

3. A románia igazság munkatermelékenységének ágazatokszerinti vizsgálata

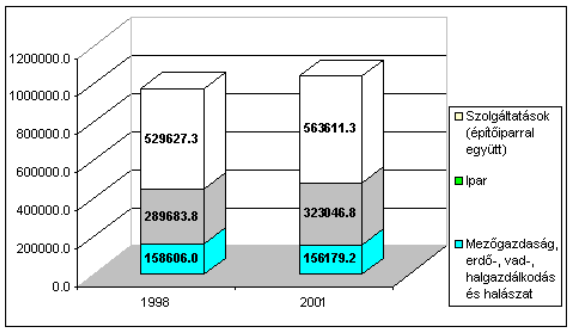
Az 1998 és 2001 közötti időszak a fellendülés kezdetének tekinthető az ország számára, bár az vitathatatlan, hogy a gazdasági növekedés a súlyos szociális problémákra nem hatott csodaszerként. A foglalkoztatottak számának csökkenése nem állt meg, a periódus végén 200000 fővel kevesebb alkalmazottat tartottak nyilván országszerte, mint négy évvel azelőtt. E létszámcsökkenés értékelésénél figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy a Nemzeti Statisztikai Hivatal nyilvántartása szerint az 1994 és 2001 közötti 7 év alatt összesen 1 449 000 fővel csökkent a foglalkoztatott munkaerő (Területi Statisztika, 2003). Az átmeneti időszakban a szekundér és terciér ágazatok által strukturális munkanélküliség formájában kibocsátott munkaerő, fölösleg felszívásában igen fontos szerep jutott a mezőgazdasági ágazatnak, mely során a három fő ágazat között tovább növekedett a munkatermelékenységbeli különbség, a agrárszektor kárára (Vincze, 2000). Az a tény, hogy az összes foglalkoztatott létszám ilyen mértékben csökkent, míg a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma növekedett (1998 és 2001 között 50 000 fővel), azt mutatja, hogy a mezőgazdasági ágazat nem képes befogadni az ipari és szolgáltatási ágazat által kibocsátott munkaerőtöbblet legnagyobb részét. A létszámcsökkenés elsősorban a bányászatban és kitermelésben (A03, 29 290 fővel), illetve a feldolgozó iparban (A04, 252 900 fővel) volt jelentős.

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

1. ábra: A foglalkoztatottak ágazatok szerinti összetétele (1000 fő)

A 2001-es évre Romániában 41%-ra növekedett a mezőgazdaságban dolgozók részaránya, miközben az agrár ágazat (A01+A02) részaránya a bruttó hozzáadott értékben csupán 15%. A magas hozzáadott értékű szolgáltatási ágazatok közül az ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások (A11) valamint a szállodák és éttermek (A08) tűnnek ki alacsony részesedésükkel a foglalkoztatott munkaerőből (2001-ben 5,2%, illetve 2,8%) és az ehhez viszonyítva jelentős (11,2%-os, illetve 12,2%-os) GVA részesedésekkel.

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

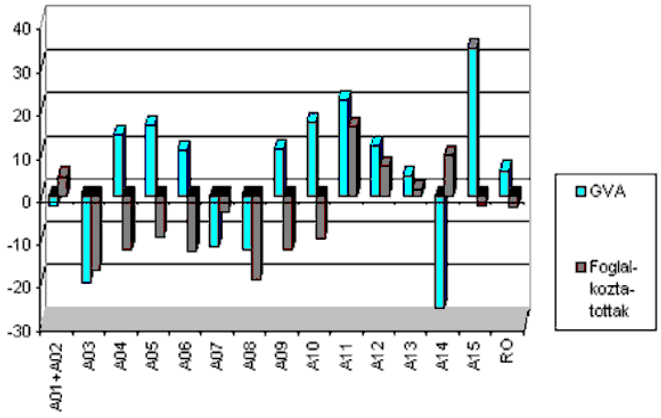
2. ábra: A bruttó hozzáadott érték összetétele Romániában (Mrd. lej, 2001)

A mezőgazdaságban (A01+A02) 4,5%-kal, az ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások terén (A11), 15,8%-kal, a közigazgatásban (A12) 6,8%-kal, az oktatásban (A13) 1,4%-kal és az egészségügyben (A14) 9,4%-kal nőtt a munkahelyek száma.

A bányászat és kitermelés (A03) 17,3%-os valamint a szállodák és éttermek ágazat (A08) 19,7%-os létszámcsökkenéssel vezeti a munkaerő-fölösleget kibocsátó ágazatok listáját.

Nyomon követhető a 3. ábrán az ipari- (A04-06), valamint a szállítás, raktározás és kommunikáció- (A09) és a pénzügyi közvetítés (A10) ágazatokban a létszámcsökkentés mellett a bruttó hozzáadott érték növekedése is.

Létszámnövelés mellett növelte GVA-ját is a fiatalnak tekinthető és nagyon dinamikus ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások (A11) ágazat, valamint a közigazgatás (A12) és az oktatás (A13).

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

3. ábra: A bruttó hozzáadott érték a foglalkoztatottak létszámának százalékpontos változása 1998 és 2001 között, ágazatok szerint

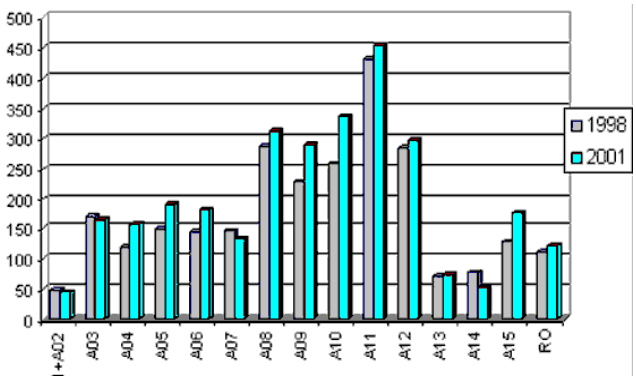
A szállodák és éttermek (A08), kereskedelem és gépjavítás (A07) valamint a bányászat és kitermelés (A03) esetében mindkét vizsgált tényező csökkent.

Az egészségügy (A14) 25,6%-os bruttó hozzáadott érték-csökkenése az időszak leggyengébb ágazati teljesítménye.

A munkatermelékenység a mezőgazdaság (A01+A02), a bányászat (A03), az egészségügy (A14) valamint a szállodák és éttermek (A08) ágazata kivételével javult minden esetben, az országos munkatermelékenység is növekedett. A legmagasabb munkatermelékenység az ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások (A11) ágazatban volt, ahol az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték meghaladta 2001-ben a 450 millió lejt. A következő, magas munkatermelékenységű ágazatcsoport a szállodák és éttermek (A08), szállítás, raktározás és kommunikáció (A09), pénzügyi közvetítés (A10), valamint a közigazgatás és védelem (A12), 250 és 350 millió lej közti egy foglalkoztatottra jutó GVA-val 2001-ben.

Nagyon alacsony átlagos munkatermelékenység mutatható ki a mezőgazdaságban (A01+A02), az oktatásban (A13) és az egészségügyben (A14).

Az országos átlag munkatermelékenység (RO) viszonylag alacsony szinten való maradásának (111,9 M lej/foglalkoztatott 1998-ban, 121,8 2001-ben) egyik fő oka az, hogy az alacsony mezőgazdasági átlagos munkatermelékenység a foglalkoztatottak széles körét, mintegy 41%-át érinti.

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

4. ábra: A romániai gazdaság ágazatainak munkatermelékenysége (egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték, ágazatok szerint (millió lej, 2001)

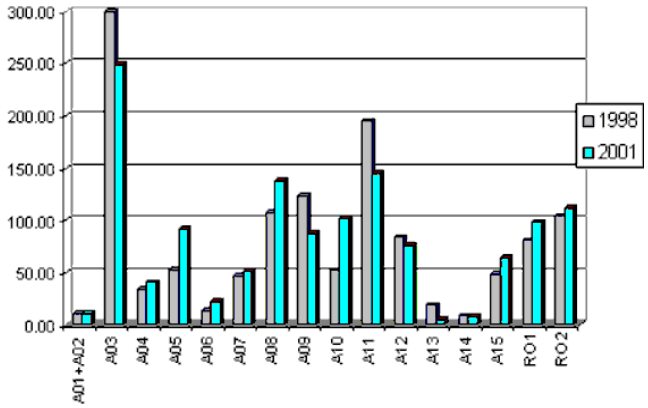
Az egyes ágazatokon belül a megyei átlagos munkatermelékenységek országos ágazati átlaghoz viszonyított átlagos eltérésének nagyságát súlyozott szórással jellemeztük. Magas ágazaton belüli, megyék közti eltérés mutatható ki a bányászat és kitermelés (A03) ágazaton belül, mely egyrészt a szén- és ércbányászat szerkezeti problémáival, másrészt a

földgáz-kitermelés és -elosztás magas termelékenységével magyarázható. A bányászat és kitermelés ágazaton belüli, megyék közti viszonylag magas eltérések jelentős (csaknem döntő) módon befolyásolni fogják az egyes megyék belső heterogenitásáról kapott képet is. A földgáz-kitermelésben jelentős szerepet játszó Maros, Szeben és Kolozs megye tűnik fel magas belső munkatermelékenységbeli különbségekkel rendelkező területekként, éppen e megyék bányászati ágazatának magas munkatermelékenysége miatt.

A bányászat és kitermelésnél alacsonyabb, de magasnak értékelhető eltérések mutathatók ki a szállodák és éttermek (A08), az ingatlanügyletek valamint vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások (A11) és a pénzügyi közvetítés (A10) ágazatokon belül. A szállodák és éttermek egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott értéke 2001-ben (csökkenő sorrendben) Konstanca megyében, Bukarestben, Teleorman2, Ilfov valamint Brassó megyében a legmagasabb. Az ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások munkatermelékenységének kiugróan magas értékei az Észak-Nyugati fejlesztési régió szinte minden megyéjére jellemzőek, e tekintetben Kolozs megyét lehet az ágazat országos vezetőjének tekinteni, melyet Bukarest követ. A pénzügyi közvetítések terén kimutatható magas belső eltérések az ágazat fő szereplőinek bukaresti székhelyével magyarázható.

Az ágazati átlaghoz viszonyítva alacsony megyék közti átlagos eltérések mutathatók ki a mezőgazdaságban (A01+A02), az oktatásban (A13) és az egészségügyben (A14). Szintén e három ágazatnak jutott az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték szerinti sorrendben a sereghajtó szerep is. Mindezek mellett figyelembe kell venni a mezőgazdaságban foglalkoztatottak magas és (a tanulmányozott periódusban) növekvő számát és részarányát is. A fentiek tükrében megállapítható az agrár szektorra vonatkozóan, hogy az ország foglalkoztatott lakosságának nagy és növekvő hányada alacsony és egyre csökkenő termelékenységgel dolgozik, miközben kis eltérések mutathatók ki a különböző megyékben a mezőgazdaságban foglalkoztatottak termelékenységében. Az alacsony mezőgazdasági munkatermelékenység megyétől függetlenül jellemzi a romániai gazdaságot.

Az országon belüli eltérések növekedtek, mindkét módszerrel (ld. 2. fejezet) számított szórás érték (RO1 és RO2) nagyobb értéket mutat 2001-re, mint 1998-ra.

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

5. ábra: Megyék közti munkatermelékenységbeli különbségekből adódó belső egyenlőtlenségek Románia ágazataiban. Az ágazati átlag munkatermelékenységtől való átlagos eltérések nagysága (súloyozott szórás, millió lej, 2001) az egyes területeken.

4. A romániai gazdaság munkatermelékenységének ágazatok szerinti vizsgálata

A fentebb leírt jelenségek az egyes megyéket nem érintették egyenlő mértékben. A foglalkoztatott munkaerő számának csökkenése az 1998–2001-es időszakban nem minden megyére volt jellemző. Elsősorban azokban a megyékben lehet kimutatni a foglalkoztatott munkaerő növekedését, ahol a szocialista iparosítás nem volt annyira erőteljes. Legnagyobb mértékben Brassó (-9,3%-kal való csökkenés), Kovászna (-9,9%), Vâlcea (-7,5%), Galac (-10,1%), Călărași (-9,7 %) és Máramaros (-9,11%) megyében csökkent a munkaerő-foglalkoztatás, de Hunyad, Krassó-Szörény, Bákó, Ialomița, Argeș, Dâmbovița, Prahova megyékben és Bukarestben is jelentős a relatív csökkenés.

Meg kell említenünk az Ilfov (+8,9%), Bihar (+4%), Szilágy (+1,9%), Botoșani (+3,24%), Suceava (+3,27%) megyei foglalkoztatottak számának növekedését. Ilfov megyében a legnagyobb a növekedés, hiszen a Bukarestből kiáramló munkaerőtöbblet elsődleges célállomása e főváros közeli terület volt. Kisebb mértékű a létszámnövekedés Iași, Neamț, Dolj, Gorj, Mehedinți, Buzău, Vrancea, Arad, Beszterce-Naszód, Fehér és Szeben megyékben.

Mielőtt a foglalkoztatottak számának néhány megyében történt növekedését egyértelmű pozitívumként könyvelnénk el, meg kell figyelnünk, hogy a munkaerőtöbbletet kibocsátó és befogadó megyék ágazati szerkezete között különbség van. Míg az előbbiek főként erőteljesen iparosított területek, az utóbbiakban többnyire az agrár ágazat a domináns.

A munkaerő-migráció iránya a központi és délkeleti megyék felől az északkeleti, nyugati és délnyugati országrészek része felé mutat.

Jelmagyarázat							
Szín							
Csoport	1	2	3	4	5	6	7
Intervallum alsó határa (zárt)	-10.1	-7.1	-4.2	-1.2	1.7	4.7	7.6
Intervallum felső határa (nyílt)	-7.1	-4.2	-1.2	1.7	4.7	7.6	10.6
Mértékegység	%						

Forrás: Saját számítások a Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

6. ábra: Foglalkoztatottak számának megyénkénti százalékos változása 1998 és 2001 között

A bruttó hozzáadott érték leginkább Bukarestben (+40,3%), Hunyad (+24%) és Ilfov (+21,4%) megyében növekedett. A GVA-csökkenés Bákó (-16,4%) és Konstanca (-13,4% megyében a legnagyobb.

A GVA dinamikája szempontjából jól elkülöníthető egységet alkot együtt a gyors ütemben lemaradó Dél-Moldva és Dobrudzsa, a lassabb ütemben lemaradó havasalföldi térség, a stagnáló Észak-Moldva és Kelet-Erdély, a fejlődő Nyugat-Erdély és Bánság, illetve a gyorsan fejlődő Bukarest-Ilfov körzet.

A legnagyobb munkatermelékenység 1998-ban Bukarestben és Ilfovban volt, ezt követte Gorj és Bákó megye. A „sereghajtók" Botoșani, Vaslui és Teleorman.

A megyék munkatermelékenysége 1998-ban érdekes formát mutatott. A legmagasabb munkatermelékenységgel rendelkező megyék a Konstanca-Brassó-Kolozs-Temes vonalon és ezek közelében helyezkedtek el. Megfigyelhető egy másik, kevésbé hatékony megyesor, amely Olténia és Moldva között húzódik a Gorj-Szeben-Brassó-Bákó-Iași vonalon. A munkatermelékenység tekintetében kimagasló megyesorokat összekötő görbék együtt egy propellerhez hasonlíthatóak.

Jelmagyarázat							
Szín							
Csoport	1	2	3	4	5	6	7
Intervallum alsó határa (zárt)	-17.0	-8.2	0.5	9.3	18.0	26.8	35.6
Intervallum felső határa (nyílt)	-8.2	0.5	9.3	18.0	26.8	35.6	44.3
Mértékegység	%						

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

7. ábra: A bruttó hozzáadott érték megyénkénti százalékos változása 1998 és 2001 között

Jelmagyarázat								
Szín								
Csoport	1	2	3	4	5	6	7	8
Intervallum alsó határa (zárt)	68.7	81.7	94.6	107.6	120.6	133.5	146.5	159.5
Intervallum felső határa (nyílt)	81.7	94.6	107.6	120.6	133.5	146.5	159.5	+
Mértékegység	mil. lej (2001-es értékben) / 1 foglalkoztatott							

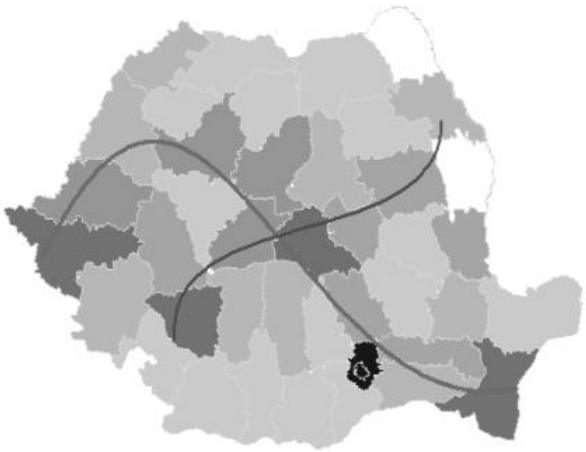
Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

8. ábra: Munkatermelékenység Románia megyéiben 1998-ban (egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték, millió lej, 2001-es árak)

2001-ben a Temes-Kolozs-Brassó-Bukarest-Konstanca világosabb színnel jelzett vonalon (9. ábra) elhelyezkedő megyék közül az erdélyi megyék és Bukarest megerősödése figyelhető meg. A fejlettségi vonal második „súlypontja" Konstancáról Brassóra kerül át, a Konstanca megyei lecsökkent, a Brassó megyei megnövekedett termelékenység eredményeként. Bákó megye munkatermelékenységének csökkenése és

Iași megye stagnálása a kék fejlettségi vonal megszűnésének előjele is lehet.

Összességében a bánsági, a dél- és közép-erdélyi és a bukaresti térségmagas és növekvő munkatermelékenysége és versenyképessége jól kimutatható és a 8. és 9. ábra segítségével követhető nyomon.

Jelmagyarázat								
Szín								
Csoport	1	2	3	4	5	6	7	8
Intervallum alsó határa (zárt)	68.7	81.7	94.6	107.6	120.6	133.5	146.5	159.5
Intervallum felső határa (nyílt)	81.7	94.6	107.6	120.6	133.5	146.5	159.5	+
Mértékegység	mil. lej (2001-es értékben) / 1 foglalkoztatott							

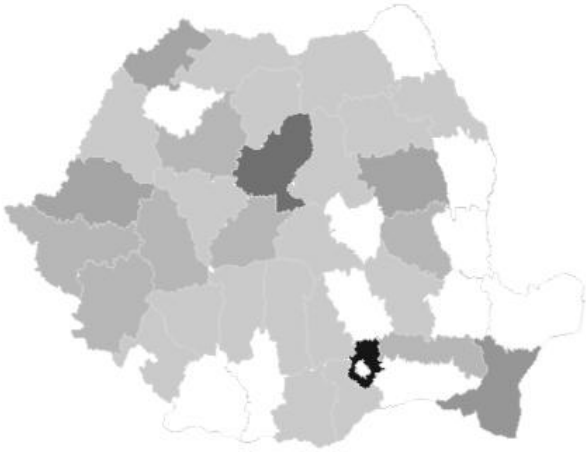
Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

9. ábra: Munkatermelékenység Románia megyéiben 2001-ben (egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték, millió. lej, 2001-es árak)

A megyéken belüli, ágazatok közötti munkatermelékenységi eltérések 1998-ban Ilfovban és Maros megyében voltak a legjelentősebbek, ezt követte Konstanca, Bákó, Arad és Szatmár megye. A Maros megyei magas belső különbségeket a megyei bányászat és kitermelő ipar magas munkatermelékenysége magyarázza, melyet az ágazati elemzésnél már tárgyaltunk.

Kapcsolat van a munkatermelékenység szintje és a súlyozott szórás között, a két változó közötti korrellációs együttható (1998-ban 0,5, 2001-ben 0,65) egy közepes erősségű egyenes kapcsolatra utal. A fejlett, versenyképes régiókban nagyobbak az átlagos termelékenységtől való eltérések, mint a kevésbé versenyképes régiókban. Ha a mezőgazdaságban foglalkoztatottak magas részarányára és a mezőgazdasági munkatermelékenység területszerinti homogenitására gondolunk, a jelenség magyarázataként elfogadhatjuk azt, hogy a megye munkatermelékenységének alakulása összefügg az agrár szektorban foglalkoztatottak részarányával.

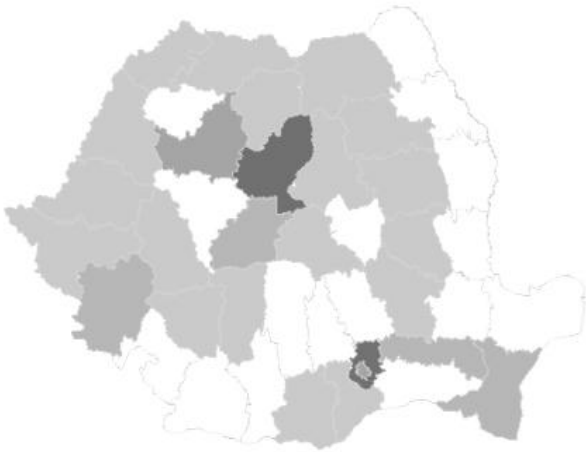
A 2001-es évre Maros, Ilfov, Kolozs és Szeben megyében a legnagyobbak az ágazatok munkatermelékenysége közötti eltérések. A 10. és 11. ábra alapján is megfigyelhető, hogy csök-

Jelmagyarázat								
Szín								
Csoport	1	2	3	4	5	6	7	8
Intervallum alsó határa (zárt)	53.5	76.8	100.2	123.5	146.8	170.2	193.5	217.0
Intervallum felső határa (nyílt)	76.8	100.2	123.5	146.8	170.2	193.5	216.8	+
Mértékegység	mil. lej (2001-es értékben) / 1 foglalkoztatott							

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

10. ábra: Ágazatok közötti munkatermelékenység eltérésekből adódó belső egyenlőtlenségek Románia megyéiben 1998-ban. Megyei átlag munkatermelékenységtől való átlagos eltérések nagysága (súlyozott szórás).

Jelmagyarázat								
Szín								
Csoport	1	2	3	4	5	6	7	8
Intervallum alsó határa (zárt)	53.5	76.8	100.2	123.5	146.8	170.2	193.5	217.0
Intervallum felső határa (nyílt)	76.8	100.2	123.5	146.8	170.2	193.5	216.8	+
Mértékegység	mil. lej (2001-es értékben) / 1 foglalkoztatott							

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

11. ábra: Ágazatok közötti munkatermelékenység eltérésekből adódó belső egyenlőtlenségek Románia megyéiben 1998-ban. Megyei átlag munkatermelékenységtől való átlagos eltérések nagysága (súlyozott szórás, millió lej, 2001).

kentek a megyéken belüli, ágazatok közötti különbségek.

A fentiek látszólag ellentmondanak annak, hogy az országon belül az ágazatok munkatermelékenysége között növekedett az eltérés. A magyarázat nem más, mint az, hogy a növekvő elté-